

Om Camilla Collett

Camilla Collett ble født i Christiansand 23. januar 1813 og døde i Kristiania 6. mars 1895. Som pike het hun Jacobine Camilla Wergeland, men ble de første leveårene bare kalt Bina.

Sommeren 1817 dro familien Wergeland fra Christiansand til Eidsvoll hvor faren hadde fått stilling som sogneprest. Under reisen til Eidsvoll ble det slutt på bruken av kallenavnet Bina. Da bestemte faren seg for at heretter var det bare *Camilla* som alle skulle brukes. Moren protesterte, men det var ikke rom for diskusjon om saken. Selv bet Camilla seg merke i denne beskjedningen fra faren og sa klart fra hvis noen brukte hennes gamle kallenavn. Hun likte å få 'et nytt' navn fordi hele hendelsen hadde karakter av å skjellsettende. Gjennom måten faren sa det på, forstod hun at han krevde og forventet noe av henne. Det ga henne noe å strekke seg etter. Camilla Collett skriver om denne hendelsen i *I de lange netter*, 1. natt.

Camilla Collett vokste opp i en søskenflokk på fem barn. Hennes far var Nicolai Wergeland, sokneprest og politiker – og en av Eidsvolls-mennene i 1814. Moren het Alette Dorothea, født Thaulow. Camilla Collett var søster til dikteren Henrik Wergeland som var fem år eldre enn henne.

Skolegangen – et dannelsesprosjekt før inntreden i ektestanden

Siden familien Wergeland kom fra embetsstanden, fikk Camilla mer utdanning enn det som var vanlig for datidens jenter. Faren var opptatt av at barna – også Camilla – fikk god oppdragelse og utdanning. Hun fikk derfor følge brødrenes undervisning, men det var ikke lett å få tak i en god huslærer. De var ofte gamle og sære personer og ble av Camilla beskrevet som «strandet i verden». Da Camilla nærmet seg tenårene, ble hun sendt på skole i Kristiania, på jomfru Pharos Institutt, en finere pensjonatskole for døtre fra borgerskapet. Men Camilla passet ikke inn på instituttet hvor hun skulle lære fransk, sang og piano. Hun mistrivdes og fikk derfor komme hjem igjen til Eidsvoll.

Dette ble imidlertid ikke slutten på hennes utdanning. Faren brukte sitt nettverk og fikk Camilla inn på en pensjonatskole hos herrnhuterne i Brødremenigheten i Christianfeldt på Sønderjylland i Danmark. Det var en av de beste utdanningsstedene i Norden for unge piker på den tiden. Dit dro hun sommeren 1827 og kom ikke tilbake før 1829 etter å ha hatt grundig undervisning i tysk, fransk, musikk, sang og tegning.

Disse to årene formet Camilla. Hos herrnhuterne fikk hun også religionsundervisning av pastor Roentgen. Han gjorde inntrykk på henne ved måten å gjenfortelle bibelhistorien, men også fordi han aldri nevnte Gud med ord. Pastorens livsglade tolkning av kristendommen kom til å prege Camillas syn på kristendommen for resten av hennes liv.

Hos herrnhuterne lærte Camilla at kvinner og menn er likeverdige. Hun fikk erfare at kvinnen hadde en høy samfunnsverdi, og det ble forventet at både kvinner og menn arbeidet med sin egen indre utvikling. Hun lærte selvransakelsens kunst og fremstillingsform hos herrnhuterne gjennom levnetsbeskrivelsene elevene måtte skrive og dele med hverandre i klasserommet. Kvinner og menns likeverd kom til å bety mye for Camilla Collett gjennom hele hennes liv.

På ekteskapsmarkedet

Tilbake på Eidsvoll som 16-åring, skulle Camilla leve de ugifte embetsmannsdøtres ungpikeliv i påvente av at det kom en ektemann inn i hennes liv. Som atspredelse, fikk hun noen reiser til hovedstanden hvor hun fikk delta i selskapslivet. Her traff hun blant annet Johan Sebastian Welhaven en januardag i 1830 hos kjøpmann Herre. Han var en erfaren voksen mann på 23. Hun var en uerfaren pike på 17 år. Camilla falt hodestups for ham. Forelskelsen ble skjebnesvanger for Camilla fordi den ble håpløs og ulykkelig. Welhaven var nemlig en arg fiende ikke bare av hennes bror Henrik, men også av hennes far. For at hun skulle få Welhaven på avstand, tok faren henne med seg på reiser til Europa; til Paris i 1834 og til i Hamburg i 1836-37 slik at hun skulle få Welhaven på avstand. Det er nok blant annet med tanke på dette at litteraturhistoriker Dagny Groven Myhre så billedlig skriver: «Camillas sjel var det dansegulv som tidens konflikter slet på.» (i tidsskriftet *Bokvennen* nr. 2 1997).

Det var turen til Hamburg som fikk Camilla til å 'komme over' den håpløse forelskelsen i Welhaven. I 1837 traff hun den unge juristen Johan Peter Collett da hun kom tilbake til Christiania. Da hadde også hennes kjærlighetssorg lært henne å se innover i seg selv og det på en måte som senere skulle vise seg å bli en ressurs for henne som forfatter. Selv skrev hun i ettertid at dersom hun hadde fått Welhaven, hadde hun nok ikke blitt forfatter. Johan Peter Collett, derimot, hadde vært avstandsforelsket i Camilla. Han var keitet og avgjort ingen romantiker, men han fikk Camilla til å være seg selv når de var sammen.

Hustru og mor

De forlovet seg hemmelig i 1839 og giftet seg 14. juli 1841 på Eidsvoll. Så gikk ferden til Kristiania hvor de bosatte seg og fikk hele fire sønner i løpet av seks år. Ekteskapet ble en hektisk tid for Camilla Collett med barneoppdragelse og alle husmorspliktene. Dessverre døde Jonas Peter Collett bare 38 år gammel og den jevngamle Camilla Collett ble med ett alene i verden. Det var ikke noe Eidsvoll å reise tilbake til, og hun ville ikke innordne seg samfunnets forventninger til enker. Hun gjorde opprør!

Enkefru Collett ville at sønnene skulle fortsette å leve det sosiale livet de hadde levd i byen, men hun takket likevel nei til økonomisk støtte fra svigerfamilien. Hun måtte imidlertid ta imot tilbudet om å sende eldstemann Robert til svogeren Johans Collett og yngstemann til grandonkelen på Hadeland. De to mellomste – Oscar og Alf – tok hun med seg til København etter å ha solgt huset bak Slottet. Hun fikk dessverre aldri råd til å hente de to andre barna hjem til seg igjen.

Norges første feministiske forfatter trer frem

Camilla Collett debuterte som forfatter mens hun var gravid med sitt første barn. Hennes ungpikeår med dagbok- og brevskrivning hadde forberedt henne til denne gjerningen. Camilla Colletts første artikkel stod på trykk anonymt 23. mars 1842 i *Den Constitutionelle*.

Artikkelen het *Nogle Strikketøisbetragtninger* og regnes som feminisismens begynnelse i Norge. Men det skulle ta drøyt 30 år før hun skrev under fullt navn.

Amtmandens døtre (1854-55) utkom også anonymt. Den er første tendensroman på norsk. Romanen var inspirert av hennes egne opplevelser, men den er ikke selvbiografisk selv om hun diktet på sitt eget liv og egne erfaringer. Camillas budskap med boken var at ekteskap må bygge på likeverd og ekte følelser, men det var en umulighet. Unge kvinner lærte ikke å tenke selv eller til å utvikle sin egen personlighet før de ble giftet bort.

«Det er ikke for mennenes skyld, det er for min egen jeg lærer»

Camilla Collett i *Amtmannens døtre*

At kvinner ikke fikk ta egne selvstendige valg førte til katastrofe både for kvinnen og mannen, hevdet Camilla Collett. Dette samfunnskritiske synspunktet hevdet Camilla Collett 25 år før både Ibsen, Bjørnson, Kielland og Lie tok for seg borgerskapet, kirken og samfunnets undertrykkelse, da de satte problemer under debatt slik Georg Brandes hadde oppmuntret til. Med denne romanen ble Camilla Collett ikke bare forfatter, hun ble også en banebryter.

Camilla Colletts liv rammes inn av Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814 og Unionsoppløsningen med Sverige i 1905. Hun er derfor, som dikteren Åse-Marie Nesse skriver i diktet *Camilla Collett*, «søster av grunnloven». Men Nesse legger til at Camilla Collett så at: «fridom var berre for fedrar og søner og brør». Hun kunne like gjerne brukt Camilla Collets egne ord i talen hun holdt 17. mai 1877 i den norske kunstnerkolonien i München: «Hvad rager det os, Landets Døtre, om Landet er frit eller ikke? [...] Hvad rager det os, om Ufreden kom indenfra, [...] Det angaar jo kun vore Sønner, vore Egtemænd, vore Brødre, vore Kjærester!» (i *Mod Strømmen*, Anden Rekke). For det var dét det gjorde i både 1814 og 1905; det angikk kun menn. Det var de som skrev Grunnloven, og det var de som skulle avgjøre om Norge skulle fortsette å være i union med Sverige.

Kristin Ørjasæter er inne på samme tema i sin bok *Camilla Collett. Norges første feminist* om målet for hennes feminisme; kvinnens erkjennelse av sitt eget menneskeverd. Her trekker Ørjasæter en parallell mellom en kvinnes og en nasjons frihet. Ved Riksforsamlingen på Eidsvoll våknet vår nasjon opp fra firehundreårsnatten under dansk herredømme. Man ville bli en selvstendig nasjon. Full selvstendighet fikk ikke Norge før i 1905, men Eidsvolls-mennene skrev vår Grunnlov. «For en kvinne betyr det å være fri å kunne skrive sin egen grunnlov. Da må hun først finne ut av hva det er som skal styres, hvem og hvilke behov for skal tilgodesees.» (Ørjasæter, 138).

Camilla Colletts feminisme – hennes visjon om og kamp for et likhets- og gjensidighetsforhold mellom menn og kvinner – har sitt utspring i hennes kristne livsanskuelse. Det hun lærte hos herrnhuterne i Christianfeldt om den selviakttakende metoden var viktig: aktiv selvrefleksjon, egendannelse og spre fruktene av sitt indre arbeid til offentligheten.

Forfatterskapet

Camilla Collett utga ikke noe under fullt navn før *Siste blade*, del III i 1873. Hun fikk diktergasje fra Stortinget i 1876, men bare halvparten av det beløpet som hennes mannlige forfatterkollegaer fikk. Hennes forfatterskap dekker flere sjangre og er viet kvinnesaken.

Foruten romanen *Amtmandens døtre* som regnes som hennes hovedverk, skrev hun artikler, brev, dagbøker, essays, noveller, erindringsbok m.m. Skal man kun nevne et par av hennes andre bøker, bør det kanskje være *I de lange netter* fra 1862 fordi den er en sjelden fin erindringsbok, og *Fra de stummes leir* fra 1877 fordi den inneholder det første norske eksempel på feministisk litteraturkritikk.

Forfatterskapet gir god innsikt i overklassekvinnenes posisjon – eller manglende posisjon – på 1800-tallet i Norge. Bøkene ble viktige for kvinnesaken, og hun selv ble 'kronet' med æresmedlemskap i Norsk Kvindesagforening da den ble stiftet i 1884. Camilla Collett er Norges første store kvinnelige forfatter. Hun la grunnen for blant andre Amalie Skram og Sigrid Undset. Hun er blitt avbildet både på en pengeseddel (100-kronerseddelen 1979-1997) og et norsk frimerke (1963). I 2013 ved 100 års-markering av alminnelig stemmerett og på hennes egen 200-årsdag, blir hun hedret som én av de «fire store» kvinnepionéer.

Se film om Camilla Collett <http://www.stemmerettsjubileet.no/de-fire-store>